

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum IV. Decretalium, per viginti, & unum Titulos distributum, De
Sponsalibus, Et Matrimoniis, eorumque impedimentis, ac dispensationibus,

...

Schlüter, Georg

Augustæ Vindelicorum, 1702

Articulus I. De divortio quoad thorum, & cobahitationem ex causa
adulterii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73058](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73058)

1518. Not. autem, distingui *divortium* à *repudio*, & *friviculo*. Nam *divortium* propriè solius Uxoris dicitur, teste Sanchez lib. 10. hic d. 1. num. 1. *Repudium* autem tum Uxoris, tum Sponsæ de præsentì nondum cognita; juxta L. *Inter stuprum*. ff. de Verb. signif. & L. *Inter divortium*. ff. eod. Et idèd *divortium* propriè est; cum Vir & Uxor; *repudium*, cum Sponsus & Sponsa ab invicem discedunt. Nam *Repudiare* propriè, *querendorum est*; non partorum. L. 1. S. *decretalis*. ff. de Success. edict. Sic Pereyra. l. 3. *Elucidar*. d. n. 1712. *Friviculum*, juxta Ulpianum in L. *Cum S. divortium*. ff. de donat. inter Vir. & Uxor; est levis offensà inter conjuges, quam ob levis quandoque momenti causam, & inde nascentem iram subitam, sequitur temporanea quædam secessio, cum postliminio, quiescente irâ; & animo ledato. Hoc *friviculum* (sic dictum ab ira frivola, & levis momenti) inter conjuges est admodum frequens; sed hic non venit in considerationem.

ARTICULUS I.

De divortio quoad thorum, & cohabitationem ex causa adulterii.

1519. Conjugi innocenti, propter alterius adulterium, licere divortium thori, & cohabitationis, certum est. 1. ex jure naturali. Nam jus naturæ dicitur, nemini nos obligari, servare datam fidem, qui eam prius violat; *frangenti fidem, fides frangatur eidem* (intellige, citra servandi obligationem) naturalis luminis est. Certum est. 2. ex jure divino Matth. 5. v. 32. ubi expressè dicitur, *quod omnis, qui dimiserit Uxorem, faciat eam machari, nisi eam dimittat causa fornicationis*, intellige ab ipsa commissæ; ergo ex hac causa illam dimittere, quoad thorum, & cohabitationem, licet. Dico: *quoad thorum, & cohabitationem*; non autem *quoad vinculum conjugale*. Nam sic causâ fornicationis dimissâ (idem est de Viro sic dimisso ab Uxore, cum in hoc sit par utriusque fides, & obligatio) manere debet innupta, aut Viro suo reconciliari. 1. ad Corinth. 7. quod tamen non stare, soluto matrimonio, etiam *quoad vinculum conjugale*. Certum est. 3. de Jure Canonico ex c. signi-

ficasti. 4. b. 1. ubi mulieri, commisso adulterio, à Viro suo rejectæ, ac postulantem sibi restitui, quod esset injustè dimissa, Alexander III. respondit, *si notorium sit, mulierem adulterium commississe*; Virum cogi non debere ad eam recipiendam, nisi constaret, *ipsum cum alia adulterium commississe*. Idem colligitur ex c. *Gaudemus*. 8. eod. ubi decernitur, ut Paganus, qui repudiatâ Uxore cum secunda contraxit, etiam post susceptum baptismum dimittat secundam, & adhæreat primæ, nisi fornicatâ fuisset. c. *Ex parte, de sponsal. ubi*. Vir Uxorem, quam dimisit, ad eam redire jubetur, nisi dimiserit ob manifestam causam fornicationis c. *Tua*. 5. de *Procurat.* ibi: si verò Vir accusare velit Uxorem de adulterio coram Ecclesiastico Judice, ut ab ejus cohabitatione discedat. Idem habetur in c. *si vir*. 3. c. *Intelleximus*. l. 6. *fn. de adulter.* Ex dictis colliges, adulterium unius ex conjugibus, justam innocentem præbere causam, ab illo divertendi quoad thorum, & cohabitationem, ut ostensum est. Quia verò plures dubitationes in hoc ipso casu occurrere possunt, & solent, de his in seqq. agemus.

Antequam autem de his agamus, occasione dicti c. 4. notandum. 1. quod Uxor, petens restitui thoro, à quo rejecta est propter adulterium, non restituitur, *se vir sit innocens, & illius adulterium notorium sit, ut nulla tergiversatione celari possit*. Constat ex cit. c. *significasti*. 4. b. ibi: *si notorium sit*; quod verum est, etiam si mulier contra Virum pro sua contra adulterium, quod admissum constat, defensione alleget, *se injustè spoliata commississe hoc crimen*, ut aperte habetur in textu ejusdem c. Ex quo colliges, etiam propter injustam ejectionem mulieris, factam à Viro, non excusari mulierem, si adulteretur; nec impediri, quod inde nascitur innocenti, seu similis delicti experti, jus divertendi ab ea quoad thorum, & cohabitationem; *si mulieris adulterium notorium sit, ut præmissum est* constat ex cit. c. 4. quod à fortiori procedit, si mulier spontè recedens à marito, sic notoriè adulteretur, vel ob Viri facilitatem recedens, taliter delinquat, Viro insohite in simili delicto, ut notat Barbo-
in cit. c. 4. n. 5. & clarè habetur in textu.

Collè

Colliges. 2. per hoc, quod Vir Uxo-
rem à thoro, & cohabitatione repellat,
etiam sine iudicio Ecclesiæ, imò illicitè, ac
injustè, Virum non esse causam *proxi-*
nam adulterii, si quod deinde dimissa
committat. Nam si Vir in casu c. 4. cau-
sam, intellige *proximam*, dedisset, ma-
ritus contra Uxorem non fuisset auditus,
quando mulier allegavit, adulterium esse
à se admissum *culpa viri*. Nam ea expul-
sio non est causa, vel medium ordinatum
ad adulterium, quod requiritur, ut excu-
setur adulterium culpa viri; sic Gonzalez
in *cit. c. 4. num. 2.* & Menochius *lib. 2.*
Consl. 31. num. 3. censet, nec excusari mu-
lierem à commissio adulterio, in quantum
infernè innocenti jus divertendi ab adulte-
rio, licet mulier rejecta à Viro dicat, *causâ*
famis perpetrâsse; arg. *L. Palam. ff. de*
Ritu nupt. Contrarium tamen tenet Co-
varr. in *4. p. 2. c. 7. §. 5. num. 2.* Palacios in
Rubric. Tit. de donat. §. 20. n. 4. Sed de hoc
V. n. 1533. & seqq.

1522. Colliges. 3. ut adulterium dicatur
notorium, & ob id innocens licitè possit
divertere, satis esse, quod conjunx Reus
illud spontè confiteatur in iudicio; sic
enim evadit *notorium judiciale*, ut notat
Gonzalez in *cit. c. 4. V. cogi non potest.*
Nam, cum ipsa mulier, agens contra vi-
rum, ad restitutionem thori conjugalis,
quo spoliata fuit, spontè confiteretur ad-
ulterium perpetrâsse, marito præbentè
causam per injustum Spolium, divortium
nihilominus, iudicio Ecclesiæ, admis-
sum fuit, ut constat ex *cit. c. 4.* Colli-
ges. 4. quando conjunx adulter, ab inno-
cente rejectus, agit contra hunc, actione
spolii ad restitutionem thori, restitutio-
nem impediri exceptione adulterii *notorii.*
Colligitur ex *cit. c. 4.* Nam mulier à Viro
rejecta propter adulterium, quod dice-
bat se, *culpâ viri*, commissum, & ideo
se restituendam, objecto adulterio *notorio*
restituta non fuit; hoc tamen intellige,
nisi verè probet, virum *dedisse causam*
ad delictum à se committendum *ordina-*
tam. Tunc enim exceptio notorii cri-
minis non audiretur; sic Gonzalez in *cit.*
c. 4. n. 2. V. dedisse.

1523. Præter hæc not. 1. Uxori temerè re-
cedenti à Viro, concedendam esse restitua-
tionem, si redire volenti vir neget; ita San-

chez *lib. 10. bic. D. 12. num. 16.* modò pro-
bet; jus matrimonii prius habitum, &
petitionem non posse exceptione, causam
petentis elidente, repelli; qualis foret
notorii adulterii: maritum autem non te-
neri, præstare alimenta Uxori sine causa,
vel temerè; aut suâ culpâ recedenti ab
ejus domo, & consortio. Covarr. *de*
sponsal. p. 2. c. 7. §. 2. n. 3. Sanchez *lib. 9.*
d. 4. à n. 20. Nam debitum alimentorum
Uxori præstandorum à Viro fundatur in
obsequio conjugali, quod præstat viro,
quod aliqui fundant in *c. Hæc imago. 33.*
q. 5. quod vir sit Dei Vicarius, cujus est
providere his, quibus præest: ergo si
non præstat obsequia; ille non tenetur ad
alimenta. Nam *qui non facit, quod debet,*
non recipit, quod oportet. Et hoc pro-
cedit, etto vir mulieris dotem habeat. Mu-
lier enim dotem tenetur viro tradere, & in
ejus obsequio esse.

Dixi, si Uxor recedat suâ culpâ; Nam 1524.
secus est, si *culpâ viri* v. g. ob ejus sævi-
tiam, periculum animæ, quod apud
eum subit &c. sic enim recessus ab obse-
quio viri est propria ejus culpa, quo casu
mulier non negat Viro, *quod debet*, sed so-
lùm *quod non tenetur.* Nam licet viro
permisum sit, Uxorem corrigere, ac mo-
deratè eam castigare, cum meretur, per
L. Rei judicatæ ff. solut. matrimon. hoc ta-
men, & cautè, & comiter agendum est;
quia inter conjuges non est societas, &
consortium, *sicut inter dominum, & man-*
cipium; sed sicut inter Patrem, & filium;
his præmissis:

Dubium 1. est, an quodlibet con- 1525.
jugis adulterium det innocenti jus diver-
tendi quoad thorum, & cohabitationem?
Resp. negativè; ut patebit ex sequenti-
bus. Illud autem hic nota: *per adulte-*
rium; quo ab uno conjugum commissum,
innocenti conceditur jus divertendi à
thoro, & cohabitatione adulteri, intel-
ligi *copulam carnalem, non tantum natura-*
lem unius conjugum cum alio non suo
conjugè; *sed etiam copulam Sodomiticam*
seu bestialem, opere consummatam, &
formalem; quia jus divertendi, titulo
adulterii, fundatur in eo, *quod conjunx*
per ejusmodi copulam cum alterius injuria,
voluntariè carnem suam dividat in aliam;
sive sit caro ejusdem, sive diversæ naturæ,
licet

licet ex tali copula non possit sequi generatio; cum hoc ad divortium impertinens sit. Ex quo habetur, adulterium commissum *ignoranter*, vel *per violentiam*, nullo modo præbere posse causam divortii; quia tunc alteri conjugii (quantum est ex parte confortis, qui *materiale* solum adulterium committit) non est *injuriosa*, ut dicemus num. 1537. & sequitur Sanchez *lib. 10. hic D. 5. n. 4. Pont. l. 3. c. 17. n. 8. arg. c. Cum per bellicam. 34. q. 2. & L. Uxor. 2. C. de Repud.*

1526. Dubium 2. an divortium celebrari possit, quando uterque conjunx adulterii Reus est? Resp. negativè. Nam paria delicta, quoad jus privatorum, mutuâ compensatione tolluntur *c. penult. de adulteriiis*, ubi Innocentius III. Turonensi Episcopo rescribens ait: *si prædicto modo de mulieris fornicatione conspicerit (nisi testes, per quos viri adulterium est probatum, fuerint reprobati, cum matrimonii jus in utroque lesum consistat, & paria delicta mutuâ compensatione tollantur) nihilominus cum cogas, ut eam recipiat, & maritali affectione petraçtet*: alioquin mulieri silentium imponere non postponas. & *c. fin. cod.* ubi idem Pontifex Episcopo Ambienensi rescribens, inquit: *Tua fraternitas requisivit, utrum, aliquo denegante Uxori sue, in adulterio deprehensa, debitum conjugale, si postmodum ipse cum alia perpetraret adulterium manifeste, cogi debeat, ut eandem maritali affectione petraçtet*; super quo taliter respon. quòd, cum paria crimina compensatione mutuâ deleantur, vir hujusmodi fornicationis obtentu sua Uxor^{is} nequit consortium declinare. Idem casus habetur in *c. ex literis. 5. de divort.* ubi rubrica habet, quod matrimonium separatur propter adulterium mulieris: & si vir postea fornicetur, redintegratur: his accedit *c. 1. & seq. 32. q. 6. & L. si Uxor ff. ad L. Jul. de adulter. L. Viro, atq. Uxore. 39. ff. soluto matrimonio*: ubi uterque conjugum nocens est, divortium celebrari non potest; ne unus puniatur, alio Reo indemni servato. Similiter in *c. significasti. 4. b. t.* dicitur, si mulier petat restitutionem mariti, repellatur, si maritus continuit, & ipsa notoriè fornicata sit; nisi constaret, ipsum cum alia adulterium commississe.

Not. tamen, quòd hæc mutua delictorum compensatio solum procedat quoad divortium, & dotis amissionem; non autem quoad criminalem accusationem, & vindictam publicam. Hæc enim conceditur Viro contra Uxorem, non e contra spectato jure civili; secus de Jure Canonico. ita Sanchez *lib. 10. D. 8. num. 46. Layman l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 13.*

Dubium 3. an adulterium commissum ex metu cadente in constantem Virum, concedat innocenti jus divertendi? Resp. Negativam probabilem censeo à Sanchez *cit. lib. 10. d. 5. num. 14.* & aliis, quia non est ex malicia, & *dolo*, quod videtur requisitum ex *L. penult. ff. ad L. Juliam de adult.* Sed cum metus non excuset à culpa adulterii, & violatione conjugalis fidei per culpabilem divisionem carnis in aliam cum alterius injuria, quibus divortium ininitur, non potest à divortio, & dotis amissione, sed tantum à poena legibus indicta excusare; ita Sanchez *cit. num. 16. Castropal. p. 5. d. 3. p. 6. §. 1. n. 3.* Ratio est, quia, et si hoc casu ablit *dolus*; hic tamen solum requiritur *ad* incurrendam poenam *legalem* adulterii; at ad poenam Canonice (sitam in divortio, & dotis amissione) *dolus* non consideratur, sed solum moraliter mala divisio carnis in aliam juxta *c. Plerumq. de donat. inter Vir. & Uxor.* ibi: *si mulier ob causam fornicationis, judicio Ecclesie, aut propria voluntate à Viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem, & dotalium repetere non valebit*; hoc enim graviter opponitur unitati conjugali, per quam conjuges sunt una caro, jure conjugali licitè in aliam non divisibilis; sic Goffred. in *summa. tit. de divort. num. 4.* Hostiens. in *summa. tit. num. 8.* & alii; quod tamen judico intelligendum, ut procedat, quoad poenam etiam, nisi metus valde gravis vehementer minueret voluntarium, ex quo julle præsumeretur mulierem *conservationem tam gravi potius, quàm voluntate lapsam*, ut meritò dici possit *inviata*, cujus ratio constabit ex num. seq.

Dubium 4. an Uxor^{is} adulterium, cujus ipse vir author est, præbeat tultam causam divortii? Resp. negativè; quia sic Vir æque culpabilis est, ac Uxor; ita Sanchez *lib. 10. d. 5. à num. 3.* Farinacius

Tom. 4. qu. 143. S. *Separatio thori*, & alii. Eriam si Uxor eo casu & ipsa in adulterium consentiat, *c. discretione. 6. de eo, qui cognovit*, quod sic habet: propositum fuit, quod quidam cum muliere quadam legitime per verba de presenti contraxit, quam postmodum à se incognitam, cuiusdam consanguineo suo tradidit in quantum potuit *renitentem*. Ille verò, cum ipsa licet invita, matrimonii Solemnia celebravit; sed mulier, quam cirò fuit reddita libertati, aufugit ab eo, & se priori viro restitui postulavit. Quo casu à Præposito Magdeburgensi exposito Innocentio III. hic ita respondit: cuius consanguineus eam turpi facinore gravis est poenitentia injungenda, & mulier propter publicam honestatem est monenda sollicitè, ut nec primum reperat: cuius consanguineus eam licet invitam cognovit: nec redeat ad secundum, cui non potest propter reatum adulterii commiseri: sed in continentia maneat, donec prior fuerit viam universæ carnis ingressus. Quod, si forsan ad id induci nequiverit, vir prior cogatur redire ad ipsam, & maritali eam affectione tractare; *cum adulterium ei non possit obijcere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim invitam*. Nam etsi, secundum Evangelicam veritatem, nunquam, nisi propter fornicationis causam, aut Vir Uxorem, aut Uxor possit dimittere virum; non tamen semper propter causam eandem, vel Uxor virum, vel vir dimittere potest Uxorem, cum possit exceptione, vel explicatione legitima impediri. Et hoc extendit Castropal. D. 3. de sponsal. p. 6. §. 2. num. 2. etiam ad casum, quo vir tacito consentit in adulterium Uxoris, scilicet non impediens, cum facile possit, non intercedente ulla occasione legitima; quia tacito consensu censetur remittere jus divertendi ob injuriam illatam. Dixi: *nulla occasione legitima intercedente*; quia si vir habens suspensionem de Uxoris adulterio, dissimulet, & fingat iter, vel quid simile, animo, vel per se, vel per alios hoc modo acquirendi certam notitiam delicti, ad hoc, ut adulteram, vel corrigere, vel dimittere iuste possit; non censetur adulterio consentire; sed solum ex iusta causa, & sine permittente; ita Sanchez cit. D. ii. num. 52.

Tom. IV.

Not. tamen circa prædictam responsionem, variis modis considerari posse, quod vir talis delicti author sit; an procedat, i. si vir Uxorem omnino invitam, & renitentem prostituit? & ad hoc Resp. quod sic; hoc enim aperte constat ex cit. superius *c. discretionem*. Secundò, an vir censeatur author adulterii, si eam sic prostituit; ut de consensu illius adulteretur, quin ad hoc cogatur? Resp. affirmative; atque adeo nec tunc licere, viro divortium, ex cit. *c. discretionem*, ubi expressè dicitur, id non licere, si Uxorem prostituit, *præsertim invitam*; quod verum est, etiam si volens de viri beneplacito adulteretur. Nam sic non dividit carnem suam in aliam *cum injuria Viri*, in qua injuriosa divisione fundatur jus divortii titulo adulterii.

Dices: Gloss. in cit. *c. discretionem*, 1530. *V. Præsertim*, docet, hunc terminum *præsertim* importare idem, ac *tantum*; ut sensus sit, quod vir divertere non possit ob Uxoris adulterium, quando eam *tantum invitam* prostituit. Sed hæc istius vocis *præsertim* usurpatio pro *tantum*, est valde impropria, & extra rationem cogentem trahitur ad talem significationis propriæ alienationem. Quod sit *usurpatio valde improprie*, rectè notat Sylvester *V. Maxime*. Nam propriè ponitur comparative, & importat idem, ac *maxime* seu *præcipue*, teste Bertachin. in suo Repertorio, *V. Præsertim*, pag. 160. & ideo operatur, ut sustineatur sententia, in qua Judex plures causas expressit, licet expressa, per dictionem *præsertim* requisita, falsa sit; quia hæc dicitio includit, ut etiam ex aliis causis motus fuerit, ut notat Barbof. de dictionibus *V. Præsertim*, à num. 2. Et ideo solum denotat, in casu, cui apponitur, *majorem esse rationem, quam in aliis*, quæ comprehendit dispositio, ut tradit Jason in L. i. ff. de officio ejus, num. 37. Cum ergo in *c. discretionem* dicatur, Virum non posse contra Uxorem agere, si eam prostituit, seu alteri adulterandam tradit, *maxime si invitam*; dispositio locum habet, si prostituat eam; seu alteri adulterandam tradat, licet à fortiori, & magis, si invitam sic prostituat. Citra rationem cogentem trahitur ad talem significationis pro-

Ces

pro-

propriæ alienationem. Nam cum possit verificari in proprio sensu, stante nimirum toto fundamento divortii ex adulterio, non est, cur alienetur; ut rectè docet Mantica *de conjectur. ultim. volunt. lib. 3. c. 5. num. 5.* & colligitur ex *L. Cum mulier. 49. ff. solut. matr. l. 2. §. si publico. ff. ad Leg. Jul. de adult.* ubi interdicitur marito accusatio Uxoris, propter lenocinium.

1532. Tertiò dubitari potest, an vir censatur author adulterii ab Uxore commissi ex eo, quòd negaverit conjugale debitum? Affirmativam sequitur *D. Thom. 1. Cor. 7. lect. 2.* & alii apud Sanchez *lib. 10. D. 5. num. 7.* qui tamen sequitur negativam. I. quia etsi negatio conjugalis debiti sit occasio, non tamen est causa, nimirum ordinata ad hoc, ut mulier viri sui congressu destituta, cum alio carnaliter commisceatur; præsertim, cum neque vir tunc dicatur adulterii causa, quòd Uxor committit, quòd sit domo viri expulsa, & alimentis destituta, ut diximus num. 1521. Et deciditur in *c. Ex literis. h. t.* ubi non auditur adultera; excipe, nisi ostendi possit, virum ea agere *de industria*, ut mulier eà occasione adulteretur. Et si opponatur *c. si tu abstines. 37. q. 2.* ubi dicitur: *si tu abstines sine Uxoris voluntate, tibi ei fornicandi licentiam; & peccatum illius, tue imputabitur abstinentie*: respondetur, textum hujus *c.* non habere vim Canonis; sed esse desumptum ex *D. Chrysostomo hom. 1. in Psalm. 50.* & licentiam ibi idem esse, ac occasionem, ut ibidem notat *Gloss. V. Licentiam.*

1533. Sed quæri potest, an non præsumi possit, intendens Uxoris lapsum vir, eam perosus, & fatis apertis indicis exiguum in eam animum prodens, domo ejiciens, vel si manet, etiam per menses, & annos sine justa causa, thoro, & conjugali commercio excludens, si tali occasione labatur? Pat. Emanuel Sà *V. divortium*, ait, quòd vir non possit dimittere Uxorem, qui dedit adulterandi occasionem; quòd verum existimo, si fiat in dictis, vel similibus, circumstantiis; præsertim, cum bene possit prævidere periculum, potuerit, & nolit cavere, cum tamen

deberet; nam ubi occasio tam propria qua injustè datur, meritò præsumitur in talem finem ordinari; & hoc omnino verum existimo, quando v. g. mulier discedit à viro post aliquot annorum usum conjugalem, sciens, virum non posse continere; & causà discessus in judicio reprobata jubetur redire ad virum, nihilominus contumaciter abest, etiam per unum, duos, & plures annos. Nam si tali casu ejusmodi vir in adulterium labatur, credo ei non imputari ad prænam divortii ab Uxore celebrandi. Quando enim dicitur adulterium conjugis unius non præstare legitimam causam alteri divertendi, quando ipse est causa delicti ab altero commissi, non intelligitur tantum causa positiva, sed etiam negativa, seu injustè negans debitum homini alioquin non valenti continere per tantum tempus absentie Uxoris cum tanta contumacia contra sententiam legitimi Judicis.

Quartò, dubitari potest, an vir censatur author adulterii, si mulier propter viri sævitiam ab illo fugiens, & post fugam adulteretur? Plures affirmant apud Sanchez *cit. num. 10.* Sed nisi mulier probet sævitiam viri ad committendum ab ipsa delictum adulterii ordinatum, hæc exceptio non admittitur; quia tunc est tantum occasio, non causa, etiam negativa, & injusta; ita Sanchez *cit. & alii.* Nam in *c. 4. h. t.* adultera allegavit, contra accusantem ipsam de adulterio; quòd vir injustè domo expellens illius causa fuerit; & tamen restituta non est; & in *c. Ex literis. eod.* Uxor allegans se adulterium commisisse eò, quòd vir ei necessaria alimenta denegaverit, non fuit audita; quòd tamen fieri non poruisset, si per hoc vir ejus author fuisset, judicio legitimo factum viri reprobante, & reditum imponente.

Dubium 5. an innocenti competat jus divortii quoad thorum ob adulterium alterius solum materiale? Casus est, si unus conjugum, falsò credens, alterum vità functum, ineat aliud matrimonium, & consummet. Resp. negativè, ex *c. Cum per bellicam. 34. q. 2.* ubi textus loquens de hoc casu

casu ait: si vir talis Uxor, quæ transiit ad secunda vota, quando ipse non esse existimabatur, adhuc vivere deprehendatur, inculpabile iudicandum esse, quod necessitas intulit. Nam in tali casu adulterium culpâ vacat, & concubitus cum novo viro ex secundo matrimonio, quod eo casu bonâ fide contractum est, conjugalis credebatur; ergo propter hoc punire nequit poenâ divortii, & dotis amissione; quæ, cum valde gravis sit, supponit culpam adulterii gravem. Hoc tamen solum, procedit in casu, quo talis conjunx non certificatur de vita prioris; si enim de hoc certificatus, adhuc permaneret in secundo conjugio, petens, vel reddens debitum, adulterium evaderet formale, induceretque in innocentem jus divertendi ab illo; ita Hostiens. in *Summa de divort. num. 8.* & alii.

136. Ex dictis Colliges. 1. ejusmodi conjugem, cujus confors credebatur obiisse, secundo viro reddentem debitum, non posse accusari de adulterio, etiam si primus redeat, & bonæ fidei de illius morte supervenerit dabitum de morte, sufficienti etiam diligentia adhibita, non vincibile; quia per hoc non constituitur in mala fide, nimirum sciens alienam, ut diximus supr. secus foret, si cum tali dubio de valore secundi matrimonii debitum peteret. Hinc etiam habetur, si mulier, prudenter credens virum suum esse defunctum, fornicetur, non committi adulterium formaliter, consequenter ob hoc à viro reduce de adulterio accusari non posse, cum vacet culpâ formalis adulterii, adeoque nec puniri poenâ canonicâ divortii, & dotis amissione; imò nec legali, si probet tunc fuisse communem famam de obitu sui viri; quia tunc abest dolus, qui exigitur ad incursum poenæ legalis. *L. penult. C. ad Leg. Juliam, de adulter.*

137. Dubium 6. an innocenti liceat divertere ab altero vi oppresso? Resp. negativè, si sermo sit de vi præcisâ, & absoluta. Nam hæc facit, quòd actus fiat sine culpa, consequenter, quòd puniri non possit poenâ tali culpæ statutâ. Dixi, si sermo sit de vi præcisâ, & absolutâ; si enim de conditionali, dictum est à num. 1528. Et hoc procedit, esto præcesserit culpa, in occa-

sione v. g. si mulier ex tali loco discedere iusta, non paruit, modò non remanserit ex eo sine, ut opprimeretur; quia sic non pateretur vim, utpote intendens ex ea occasione alienum concubitus; si autem reverà oppressa fuit vi præcisâ (remanente hoc titulo non electâ) culpæ adulterinæ expers est. Nam in *L. vim passam, ff. ad L. Jul. de adult.* indistinctè dicitur, *vim passæ adulterium non esse impunitandum.*

Dices: effectus subsequens imputatur ad culpam, ubi culpa præcedit; sed in hoc casu præcessit culpa, nimirum mora in tali loco contra viri voluntatem; ergo adulterium subsequens ei imputatur in hoc casu ad culpam. Resp. ma. esse veram; quando culpa præcedens ordinatur ad talem effectum subsequentem, non autem secus, 2. si sit prævisus in causa, ex obligatione vitanda; non autem, secus. Idem dicendum est, si Uxor, bonâ fide credens, se conjungi viro suo, cognoscatur ab alio, Mariti speciem mentiente, & latenter accedente. Nam tali casu ille concubitus caret culpâ formalis adulterii; cum ex parte mulieris supponatur bona fides, quæ credit se copulari suo.

Dubium 7, an innocenti competat jus divortii ex alterius adulterio condonato? Resp. negativè; quia tunc juri divertendi per condonationem cessit, quod indubitatum est de condonatione expressâ; quæstio nunc est de tacita? & de hac pariter respondetur negativè; quia eodem modo juri suo, condonatione tacitâ, ac expressâ renuntiat. Censetur autem innocens tacitè condonare, seu remittere adulterium Reo, si conscius adulterii, & potens divortium petere, conjugii adultero copuletur, vel eum ita familiariter, sicut antea, tractet; quo posito divortium illi non amplius conceditur, ut decidit Rota apud Farinacium *decis. 193. volum. 2. consil.* Si autem illa signa solum fictè præstet, & de fictione non constet, in foro externo judicabitur, cessisse juri suo divertendi; secus, in foro conscientie, ubi veritas attenditur, non præsumptio. Sanchez *lib. 20. D. 14. à n. 21.*

Dubium 8. an innocenti liceat divertere, si post unum adulterium condonatum, alter iterum labatur? Resp. posse pro-

propter novum adulterium; quia sic novum jus ex injuria nova acquirit. Et ideo in tali casu innocens, contra Reum, agere poterit non tantum civiliter ad divortium, & amissionem dotis; sed etiam criminaliter ad vindictam publicam, intellige propter delictum post reconciliationem commissum; non autem, propter delictum jam condonatum. *c. de his, de accusationibus*, ubi dicitur: *crimina remissa, obijci non posse*, & *L. transigere. C. de transactionibus*, quia *remittentibus actiones, non conceditur regressus per L. Quæritur. §. si Vendor. ff. de Edictio Edicto.*

1541. Dubium 9. an mulier sciens adulterium viri, nec impediens, censeatur consentire? Resp. negativè cum Sanchez *cit. D. 5. num 5.* quia mulier rarò potest impedire; ac ejus dissimulatio non est approbatio; cum ipsa sit subjecto viro. Nam femina communiter non audent viros reprehendere sine metu gravioris mali, & diffidii. Nec in hoc casu censei debet condonatio delicti, quando, etiam post adulterii notitiam, dissimulare cogitur, imò conjugale debitum præstare; cum non possit sine gravi detrimento, prout velle, civilem accusationem ad divortium intentare, prohibita metu gravium omnino, ut propè semper fit, malorum à viris talequid suspicantibus impendentium.

1542. Dubium 10. an innocens conjugem adulterum teneatur dimittere? Resp. virum, *per se loquendo*, non obligari. Nam divortium in casu adulterii, *permisit Dominus*, non iussit, ut ait *D. August. relatus in c. Idololatria 28. qu. 2.* Et tutius est, *adulterum non accusare. c. quemadmodum de iurejurando*: per accidens tamen teneretur, si vellet ordinari in sacris *c. Si Laici. dist. 34.* vel si exinde certa spes emendationis foret, quod tamen vix sperari potest.

ARTICULUS II.

An innocens ab adultero autoritate propria possit divortere?

1543. Resp. 1. posse, si notorium sit, sive per evidentiam facti, sive propriam confessionem in iudicio; imò tali casu nec

per Ecclesiam innocens cogi potest; ut adulterum recipiat. *c. significasti. 4. de divortio*; ubi dicitur, *quod vir, qui uxorem suam absque iudicio Ecclesie dimisit, eò quod ei suggestum fuerit, ipsam incestum cum quodam consanguineo suo commississe, non debeat cogi ad eam recipiendam, si notorium est, mulierem ipsam adulterium commississe.* Cui favet *c. Ex parte, de sponsal. ibi*: ergo stante manifesta causa adulterii, licita est dimissio. Nam delictum publicum æquivaleret sententia publice, quæ quis in iudicio damnatus esset; Sanchez 10 D. 12. n. 32. junct. n. 13.

Resp. 2. etiam posse secluso Scandalo, si innocens de alterius adulterio certus sit, licet sit occultum; sic Castropal. p. p. d. 3. de sponsal. p. 6. §. 4. n. 5. quia obligatio reddendi debitum, & cohabitandi, est natura matrimonii est, donec alter carnem suam in alienam non diviserit. Confirmatur ex *c. dixit Dominus. 32. q. 1.* Nec innocens in isto casu, jus, in propria causa, sibi diceret, sed tantum uteretur iure sibi concessio ex natura matrimonii. Et hoc jus, eo ipso, quod Ecclesia matrimonium approbet, ab Ecclesia approbatum censeatur. Quando autem in *c. Seculari. 33. q. 2.* dicitur, *matrimonium Ecclesie auctoritate celebratum, ejusdem auctoritate, non conjugum, solvi debere, sermo est de divortio causa scilicet, non adulterii*; & cum in *c. historia, eadem causa & questione*, dicitur, *uxorem ante omnia debere restitui*, est, quia de adulterio nondum constabat. Denique, cum in *c. porrò, de divortio*, dicitur: *etiamsi parentela, seu cognatio, esset publica, & notoria, absque iudicio Ecclesie, ab ea separari non debuit*, sermo est de separatione quoad matrimonii vinculum; non autem, solum quoad thorum, & cohabitationem. Nam ibi Reo tollitur jus possessionis, & proprietatis; hic autem, tantum possessionis.

Dixi, *si innocens sit moraliter certus*, de alterius adulterio, intellige, eà certitudine, quæ in iudicio ad sententiam divortii præstaret sufficientem probationem; ita Sanchez *lib. 10. D. 12. n. 4.* Talis foret, si suum conjugem deprehendisset cum alia, solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto, ut dicitur *c. Literis. de presumt. solis autem oculis, & amplexibus non*